

Arabské výpůjčky v češtině

Kristýna Hazbunová

Tématem diplomové práce **Kristýny Hazbunové** *Arabské výpůjčky v češtině* je problematika obohacování české slovní zásoby výpůjčkami arabského původu. Jde o velice zajímavou a důležitou problematiku, neboť dosud nebyla publikována žádná odborná studie týkající se arabských výpůjček v češtině. Hlavním zdrojem lexikálního materiálu se staly etymologické slovníky českého jazyka, základní pomůckou pro porovnání zpracovávaných údajů byly cizojazyčné etymologické slovníky (v tištěné i elektronické podobě). Cílem této diplomové práce bylo shromáždit co největší množství relevantních údajů o slovech přejatých z arabštiny a zpracovat je tak, aby byly z hlediska svého obsahu a formálního uspořádání srovnatelné s etymologickými slovníky cizích jazyků.

V úvodní kapitole se diplomantka zabývá metodami analýzy získaného lexikálního materiálu. Hlavním kritériem pro zařazení slova do zkoumaného souboru je jeho prokazatelný arabský původ. Analýza vybraných slov je postavena na kontrastivní metodě zahrnující fonetickou, fonologickou, morfologickou i sémantickou stránku lexikální jednotky. Srovnání jednotlivých slov vychází z diachronického pohledu a z geografické klasifikace.

Jádrem práce je abecední seznam slov identifikovaných jako výpůjčka z arabštiny (obsahuje 131 slovo). Slovní heslo obsahuje citaci slova a jeho významu z etymologického slovníku. Následuje fonetická, popř. fonologická analýza; časové zařazení; dále popis trasy, po níž se slovo dostalo do češtiny. Další částí hesla je morfologický a sémantický rozbor. Na konci hesla jsou uvedeny tvary odvozené od slovní výpůjčky.

V závěru diplomové práce podává diplomantka výstižnou charakteristiku změn, jimiž se vyznačují slova převzatá z arabštiny. Při posuzování fonetického a fonologického plánu se zaměřuje na kvalitativní i kvantitativní změny samohlásek a souhlásek. Uvádí řadu změn majících obecnou platnost – např. arabské emfatické souhlásky ztrácejí pravidelně emfázi; znělá faryngála *ʕ* se zcela ztrácí; neznělá faryngála je nahrazována souhláskou; znělá uvulára *q* bývá nahrazena buď znělou velárou *g* nebo neznělou velárou *k*.

Analýza tras a časových období ukazuje geografické oblasti i časové úseky, v nichž se objevilo největší množství výpůjček. Byzantská říše, křížácké války, muslimské Španělsko, Osmanská říše; to jsou území a historické etapy, během nichž docházelo k četným kontaktům, a tím i k vzájemnému ovlivňování mezi Evropou a arabským světem. Řečtina, italština, francouzština, španělština, portugalština, angličtina a němčina jsou hlavními jazyky, které se podílely na obohacení české slovní zásoby o arabské výpůjčky. Veliký význam má poznámka týkající se němčiny, jež hrála při přímých přejímkách z arabštiny menší roli, ale naopak přispěla k velkému obohacení češtiny o arabská slova.

V rámci charakteristiky morfologických změn uvádí autorka změnu rodu, třídy, čísla a genitivního spojení. Zabývá se rovněž výskytem členu určitého ve výpůjčkách z arabštiny. Člen určitý je v některých případech zcela zřejmý, jindy prošel asimilací ke sluneční hlásce a poté i zjednodušenou geminací. Rozbor sémantické stránky přejatých slov a sémantických oblastí, z nichž výpůjčky pocházejí, tvoří důležitý oddíl Závěru diplomové práce. Význam

slova byl přejat buď beze změny, nebo došlo ke změně po jeho zakotvení v jiném jazyce. Význam slova byl často zobecňován a rozšiřován, jindy naopak zužován.

Otázky, podněty a připomínky

1. Otázka struktury hesla.

Z hlediska přehlednosti a logické posloupnosti by bylo možné uvažovat o zařazení morfologického a sémantického rozboru za fonetickou analýzu tak, aby po sobě následoval fonetický, morfologický a sémantický rozbor. Časové zařazení, trasa a odvozeniny mohou tvořit druhou část hesla.

2. Otázka klasifikace přejatých slov a výpůjček.

Arabské výpůjčky v češtině lze rozdělit do tří skupin. První zahrnuje lexikální jednotky, které jsou formálně i sémanticky identické s původními arabskými slovy, např. *intifáda, imám, islám, muslim, džihád*. Druhá skupina obsahuje slova označující prvky a jevy související s arabsko-islámskou civilizací. Tato slova prošla fonetickými a fonologickými změnami, např. *beduín, mešita, minaret*. Ve třetí skupině jsou převzatá slova vyznačující se fonetickými a fonologickými změnami, jejich sémantická hodnota má obecnou platnost, např. *admirál, cukr, káva, papoušek*.

3. Srovnání s arabskými výpůjčkami ve slovenštině.

V případě slovenštiny se kromě jiných fonetických a morfologických změn jedná o jiné trasy i jiné oblasti vzájemného ovlivňování. Řada slov arabského původu byla do slovenštiny přejata přímo z turečtiny; významnou roli při obohacování slovenštiny o arabské výpůjčky sehrála čeština.

4. Morfologie a sémantika slova *čevapčići* (s. 53)

Srbochorvatský sufix *-čić* vychází z arabského *sīch, šīš* ve významu kovová tyč, proto *šīškabāb* je mleté maso grilované na tyči, na rozdíl od slova *kabāb*, označujícího celé kousky grilovaného masa.

Diplomová práce **Kristýny Hazbunové** *Arabské výpůjčky v češtině* je hodnotnou původní studií, která vychází jak ze znalosti reprezentativního souboru pramenů a odborné literatury, tak i bohatého lexikálního materiálu. Hodnotím ji známkou „výborně“.

V Praze, 24. 9. 2006

PhDr. František Ondráš, PhD.